

vito i dugoročno zacrtanih ciljeva naroda i njegovog utvrđivanja u ulozi ravnopravnog sudionika u međunarodnim odnosima samo ako je integralni dio tih napora.

Traženje rješenja za probleme koje već poznamo ili koji će se još pojaviti doista neće biti laka zadaća. Mnoga do sada važeća metoda na području istraživanja i normiranja jezika vjerojatno će se pokazati kao neodgovarajuća. Za mnoga normu i kriteriji koji su vrijedili u prošlosti, u uvjetima manje diferenciranih jezičnih struktura, utvrdit ćemo da koče razvoj izražajnih mogućnosti jezika koji teži ubrzanoj diferencijaciji i međusobnom utjecaju.

Nosioci uključivanja naših naroda u svjetska događanja danas su svi dijelovi udruženog rada od raznih struka na području materijalne proizvodnje do niza znanstvenih disciplina i kulturnih aktivnosti. Sva ta područja razvijaju svoju posebnu terminologiju, te se time proširuju i obogaćuju izražajne mogućnosti naših jezika. No, često ga razdvajaju i ruše. Slavistička lingvistika, a posebno slovenska, bit će dorasla novim zadacima samo ako bude uspjela razviti takvu metodologiju i kriterije za daljnji razvoj jezika koji će omogućavati da se slovenski jezik razvija u sebi, iz vlastitih osnova, i da u isti čas ovlada novim područjima jezične prakse kojih do jučer još nije bilo. U toj odgovornoj zadaći je put samoupravna socijalistička praksa demokratske inicijativnosti u Jugoslaviji, dijalektička znanstvena metoda i sve odlučniji utjecaj politike nesvrstanosti u suvremenim međunarodnim odnosima, u borbi za mir, napredak, sigurnost svijetu.

7. Nema sumnje da će 9. kongres Saveza slavističkih društava Jugoslavije biti značajan korak naprijed u rješavanju problema koji se danas postavljaju pred slaviste i čitavo društvo. Dopustite mi da u tom duhu još jedanput zaželim svim sudionicima kongresa mnogo uspjeha u raspravama, a isto tako u ostvarenju zaključaka koje ćete prihvatiti.

Hvala!

(Sa slovenskog preveo Ivan Cesar.)

STANJE SLAVISTIKE U SR HRVATSKOJ

Stjepan Babić

Za moj referat o stanju slavistike u SRH u posljednjem desetljeću raspoloživo je vrijeme veoma kratko da bi se išta iscrpnije moglo reći, pogotovu što on obuhvaća i znanost o književnosti. Zato ću se zadržati nešto više na letimičnom pregledu stanja na lingvističkoj strani slavistike, a u znanosti o knji-

ževnosti nabrojat ću uglavnom značajnija djela. Kad je već tako, bolje je da o književnosti govori lingvist jer ne znam bi li se našao književni povjesničar koji bi pristao da prikaže stanje znanosti o književnosti u pet minuta.

Prije prijelaza na pregled lingvističke strane slavistike prema pojedinim disciplinama, valja odmah reći da stanjem u njoj ne možemo biti potpuno zadovoljni, ali da je ipak takvo da više nema pravog opravdanja za ozbiljnije jadikovke.

Većim otvaranjem novih radnih mjesta nešto povećani lingvistički kadar i velik napredak koji je hrvatska slavistička lingvistika napravila u posljednje vrijeme ovladavanjem suvremenom lingvističkom misli počeli su donositi plodove i na teoretskom području i konkretnim lingvističkim djelima.

Blizu smo osnovnom cilju koji traži da zadovoljimo najnužnije nacionalne lingvističke potrebe i da prikazom svoga jezika izvršimo svoj dio zadatka prema ostalom slavističkom svijetu. Taj je cilj na jednim područjima dostignut u većoj mjeri, na drugima u manjoj, ali valja konstatirati da je bijelih polja sve manje, iako ima još uvijek više poslova nego što ima raspoloživih kadrova.

Književni jezik

A. Gramatike

Izlaskom *Priručne gramatike hrvatskoga književnoga jezika* (ŠK, Zagreb, 1979) dobili smo modernu gramatiku koja može zadovoljiti najpreče stručne potrebe.

Ako kažemo da je ona dobrim dijelom nastala na rezultatima velike gramatike hrvatskoga književnog jezika, na kojoj je rad pri kraju, tada možemo reći da je na tom području učinjeno osnovno.

A dobili smo i dva moderna jezična udžbenika za srednje škole: Silić—Rosandić, *Osnove fonetike i fonologije hrvatskoga književnog jezika* i *Osnove morfologije i morfostilistike hrvatskoga književnog jezika*, oboje u izdanju Školske knjige. Ako tome pribrojimo i nekoliko manjih, ali značajnih radova, uglavnom magistarskih radnja, kao što je npr. studija M. Petija, *Predikatni proširak*, u Znanstvenoj biblioteci HFD, jer on obuhvaća dobar dio sintakse, a to nije jedini rad s područja gramatike, tada možemo biti zadovoljni.

B. Rječnici

Nešto je slabije stanje na rječničkom području. Jezičnoj kulturi prijeko je potrebno više raznovrsnih rječnika, a prvenstveno opisni rječnici suvremenog hrvatskog književnog jezika, i priručni jednotomni, i veliki višetomni s primjerima iz djela hrvatske književnosti, ali trenutačno se, na žalost, ništa ne radi. Po jednom proračunu za dovršenje (po novim kriterijima) *Rječnika hrvatskosrpskoga književnog jezika* koji je započela Matica hrvatska u suradnji

s Maticom srpskom, bilo bi po sadašnjim cijenama potrebno oko dvije do dvije i pol milijarde starih dinara. A taj rječnik samo jednim dijelom može zadovoljiti suvremene potrebe.

Prije nego se izrade opći opisni rječnici, teško je i pomišljati na specijalne. A ipak su pred završetkom dva frazeološka rječnika.

Članovi Katedre za ruski jezik FF u Zagrebu izradili su *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik u dva sveska*, od kojih prvi izlazi ove godine, a drugi iduće.

Zavod za jezik u suradnji sa Slavenskim seminarom u Mannheimu završavaju hrvatskosrpski frazeološki rječnik. Upravo se obavlja posljednja redakcija pred tisak.

Izvršeni su pripremni radovi za izradu čestotnoga (frekvencijskog) rječnika. Kako će tu posao u najtežem dijelu obaviti elektronski strojevi, možemo se nadati dobrom i brzom rezultatu.

Na rječnike po semantičkim grupama, po korijenima i sl. ne možemo sada ni pomišljati.

Veoma su važni terminološki rječnici pojedinih struka, ali tu smo tek na početku.

Najopsežniji i najbolji od njih upravo je s područja lingvistike, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* R. Simeona (Zagreb, 1969.).

Mnogo se radi na tehničkoj i biološkoj terminologiji, ali zasad imamo samo *Tehnički rječnik* Vlatka Dapca. To je dvojezični rječnik njemačko-hrvatski i hrvatsko-njemački pa on može tek djelomično zadovoljiti suvremene terminološke potrebe u tehnici.

U Zavodu za jezik veoma se intenzivno radi na terminološkim problemima. JUS se prevodi na hrvatski književni jezik, a priprema se i kartoteka za izradu terminoloških rječnika pojedinih struka.

C. Pravopis

Izrada *Pravopisa hrvatskoga književnog jezika* primiće se kraju pa se možemo nadati da će izaći u bliskoj budućnosti. Premda se malo zna kakav će biti, iz onoga što se zna može se očekivati da će biti osebujno i zanimljivo autorsko djelo.

D. Ortoepija

Rad na području ortoepije malo obećava. Govoreni jezik ima sve veću ulogu, kulturi govora posvećuje se sve veća pažnja, ali ortoepskih priručnika zasad nema na vidiku, a ima i malo stručnjaka koji bi se posebno bavili istraživanjem ortoepske problematike.

E. Jezični savjetnici

1971. dobili smo prilično opsežan *Jezični savjetnik* S. Pavešića i dr. Svojom glavinom on je koristan priručnik, iako jednom stranom nosi obilježje vremena u kojem je nastajao. Ali ni takvog danas nema na tržištu.

Kad bismo imali dobre ostale normativne priručnike, u prvom redu rječnike, jezični savjetnici ne bi bili tako prijeko potrebni kao što su danas.

P o v i j e s t j e z i k a

Potrebe na području povijesti jezika veoma su velike i raznovrsne i tu ima još mnogo praznina, ali jedna je dobro ispunjena knjigom Z. Vinea: *Putovima hrvatskoga književnog jezika*. U njoj je doduše težište na kulturnoj povijesti 19. stoljeća, ali ima i uvodna poglavlja od Bašćanske ploče do 19. stoljeća pa možemo reći da nam je kulturna i jezična povijest hrvatskoga književnog jezika do potkraj 19. st. cjelovito pred očima.

Ostala djelatnost nije velika. Prijeko je potrebna povijesna gramatika, ali se na tome ništa ne radi.

Rad na povijesnim rječnicima veoma je velik i raznovrstan.

Najprije valja s velikom radošću istaknuti da je završen *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika* JAZU rađen u Institutu za jezik, monumentalno djelo u 23 toma i 97 svezaka, jedan od rijetkih povijesnih rječnika i u svjetskim razmjerima.

A upravo se radi na njegovim dopunama. Ispisano je preko 100 000 novih listića koji se sada obrađuju.

Dopune će mnogo pridonijeti konkordancijama hrvatskih književnih tekstova koje priprema M. Moguš i Ž. Bujas. Već je izašla knjiga *Kompjutorska konkordancija Razvoda istarskog*, pred izlaskom su kompjutorske konkordancije djela M. Marulića, B. Karnarutića, H. Lucića, P. Hektorovića, M. Pelegrinovića, Hvarkinje M. Benetovića, a u pripremi su P. Zoranića, M. Držića, P. Vitezovića.

U Zavodu za jezik izrađuje se *Rječnik hrvatskoga kajkavskog književnog jezika*. Koliko je to rječnik jednoga dijalekta, toliko je i povijesni rječnik jer obuhvaća razdoblje od oko pet stoljeća. Završen je do slova L i priprema se za tisak.

A ovdje se mogu spomenuti i pretisci Vrančićeva petojezičnog rječnika iz 1595, Belostenčeva *Gazophylaciuma* i Mažuranićevih *Prinosa za hrvatski pravno-povijesni rječnik*. Zanimljivo je da se otkrićem 130 kompleta Stullijeva *Rjecsoslòxja* u samostanu u Dubrovniku taj rječnik ponovno našao na tržištu i da se još može kupiti.

Etimologija

Osnovne etimološke potrebe može dobro zadovoljiti Skokov *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* u četiri knjige (Zagreb, 1971—1974.).

Onomastika

Onomastiku treba posebno spomenuti zbog značajne djelatnosti koja se razvija u posljednje doba.

U Razredu za filologiju JAZU djeluje Odbor za onomastiku i dosad su uz njegovo sudjelovanje pripremljene i održane tri onomastičke konferencije, a posljednja je upravo ovih dana završena u Dubrovniku u organizaciji JAZU.

V. Putanec i P. Šimunović napisali su *Retrospektivnu hrvatskosrpsku onomastičku bibliografiju*, velik i značajan rad, i sada se radi na tome da se objavi.

Kao treće značajno djelo s područja onomastike možemo spomenuti *Leksik prezimena SRH*, izrađen u Zavodu za jezik, u kojem su sva prezimena SRH prema popisu stanovništva iz 1948. poredana po abecedi s naznakom naselja, broja obitelji i članova obitelji. Knjizi je pridodana Literatura za proučavanje antroponimije u SR Hrvatskoj u dosta velikom izboru.

Priprema se i leksik prezimena po naseljima.

Dijalektologija

Na području dijalektologije obavljaju se veoma intenzivna istraživanja, prvenstveno u Zavodu za jezik, a rezultati se objavljuju u *Hrvatskom dijalektološkom zborniku* i drugim publikacijama.

Za potrebe *Općelingvističkog atlasa*, OLA, obrađeno je 26 punktova po kvestionaru od 3 400 pitanja. Završeni su fonološki opisi gotovo svih punktova. U zajednici s drugim republikama, Zavod sudjeluje na izradi karata OLA. Završeno je sedam karata za I. i II. tom OLA, a u radu je još šest karata.

Za hrvatskosrpski dijalektološki atlas istražno je 150 punktova, nešto više od polovice svih.

Značajnija je djelatnost i na području dijalektoloških rječnika.

1973. izašao je cjelovit *Rječnik govora otoka Vrgade* B. Jurišića (izd. JAZU), a upravo se ovih dana pojavio *Čakavisch-deutsches Lexikon*, rječnik čakavskog dijalekta srednjodalmatinskih otoka. Izradili su ga M. Hraste i P. Šimunović u suradnji Slavenskog instituta u Kölnu, pod vodstvom R. Olescha, i Zavoda za jezik u Zagrebu.

U Zavodu za jezik izrađuje se već spomenuti rječnik hrvatskoga kajkavskog književnog jezika.

Među dijalektološke rječnike može se ubrojiti i gradišćansko-hrvatski rječnik koji se radi u Zavodu za jezik. Priređen je za tisak I. dio: njemačko-gradišćanskohrvatsko-hrvatski.

Od ostalih radova ovdje valja spomenuti veoma značajnu studiju Z. Junkovića, *Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskog dijalekta* (Rad JAZU, 363, Zagreb, 1972.) i sintetski rad M. Moguš, *Čakavsko narječje — Fonologija* (ŠK, Zagreb, 1977).

Među značajnije djelatnosti na području hrvatske dijalektologije valja ubrojiti i simpozije koje priređuje Odbor za dijalektologiju Razreda za filologiju JAZU. Dosad su održani skupovi o kajkavskom i čakavskom narječju, a iduće će se godine održati o štokavskom.

Staroslavenski jezik

Glavnina djelatnosti u proučavanju staroslavenskog jezika sada je u Staroslavenskom zavodu »Svetozar Ritig« u Zagrebu.

Najznačajniji je posao izrada rječnika općeslavenskog (csl.) jezika hrvatske redakcije. Građa je ispisana i sada se redigira.

Zavod surađuje i na izradi rječnika csl. kanona svih redakcija u Pragu.

Drugo je područje djelatnosti izdavanje i skupljanje tekstova.

Tu u prvom redu treba spomenuti veoma uspješno fototipsko i kritičko izdanje *Glagoljskog misala Hrvoja Vukčića Hrvatinića hercega splitskog*, u zajednici s Mladinskom knjigom u Ljubljani i Akademische Druck- u. Verlagsanstalt u Grazu.

Zatim je tu fototipsko izdanje *II. Novljanskog brevijara*, hrvatskoglagoljski rukopis iz 1495, pa fototipsko izdanje *Spovidi občene*.

U zavodu se prikupljaju fotokopije i mikrofilmovi glagolitike, prvenstveno iz svijeta, a i iz izvanzagrebačkog područja, posebno ono što je potrebno za proučavanje.

U SSSR se izrađuje bibliografija svih tiskanih glagoljskih knjiga do 18. st., a zavod u tome pomaže.

Ostala slavistička problematika

1970. dobili smo dobru *Slavensku poredbenu gramatiku* kao posmrtno izdanje prof. S. Ivšića, ali je ona, iz razumljivih razloga jednim dijelom zastarjela.

Poredbenom slavenskom problematikom sada se u Hrvatskoj nitko posebno ne bavi osim D. Brozovića, ali je većina njegovih radova razasuta u različitim publikacijama kao prilozi pojedinim kongresima i simpozijima.

Na poredbenom planu jezici su se počeli proučavati kontrastivno pa se u okviru Zavoda za lingvistiku FF u Zagrebu kontrastivno počinje istraživati hrvatski i ruski, a i hrvatski s drugim neslavenskim jezicima.

Znanost o književnosti

Dok se za prošlo desetljeće može reći da je bilo u znaku stilističkih proučavanja pa se govorilo o zagrebačkoj stilističkoj školi, za ovo se može reći da je u znaku kritičkog preispitivanja hrvatske književne baštine. To su ili sintetska djela ili monografski opisi pojedinih književnika.

Kao osnovno valja istaći rad na povijesti hrvatske književnosti. Najznačajniji pothvat na tom području upravo je *Povijest hrvatske književnosti* u sedam knjiga što je izdaju zajednički Sveučilišna naklada Liber i Mladost. Dosad je izašlo pet knjiga:

1. Stulli—Zečević, *Usmena pučka književnost*, 1978.
2. E. Hercigonja, *Srednjovjekovna književnost*, 1975.
3. Franičević—Švelec—Bogišić, *Od renesanse do prosvjetiteljstva*, 1974.
4. Živančević—Frangeš, *Ilirizam i realizam*, 1975.
5. M. Šicel, *Književnost moderne*, 1978.

U pripremi su i dvije knjige pod naslovom *Suvremena književnost*.

Djelo Miroslava Krleže svojim golemim opsegom, raznolikošću književnih vrsta i visinom umjetničkih dometa stalno izaziva književne proučavatelje pa o njemu imamo više knjiga. Većinom su to djela suradnika Zavoda za znanost o književnosti FF u Zagrebu, a u izdanju Sveučilišne naklade Liber (SNL):

- S. Lasić, *Sukob na književnoj ljevici*, SNL, 1970.
 S. Lasić, *Struktura Krležinih Zastava*, SNL, 1974.
 M. Vaupotić, *Siva boja smrti*, Znanje, Zagreb, 1974.
 M. Engelsfeld, *Interpretacija Krležina romana Povratak Filipa Latinovicza*, SNL, 1975.

Veliko je zanimanje u javnosti izazvala knjiga P. Matvejevića *Razgovori s Miroslavom Krležom* i dosad su izašla četiri izdanja. JAZU je izdala zbornik *Miroslav Krleža 1973*, Zagreb, 1975, a ovdje možemo spomenuti i *Rječnik i komentar Balada Petrice Kerempuha Miroslava Krleže*, Liber, Zagreb, 1972, koji je napisao M. Kuzmanović, što je jedan od ključeva u ovo za neke teško pristupačno djelo.

Živa je i djelatnost u proučavanju na području hrvatske teatrologije.

Slavko Batušić izdao je djelo *Hrvatska pozornica*, Mladost, Zagreb, 1978, Nikola Batušić, *Povijest hrvatskoga kazališta*, ŠK, 1978, a Prolog je ponovo izdao *Hrvatsko glumište* S. Miletića.

B. Hećimović, *Trinaest hrvatskih dramatičara: od Vojnovićeva do Krležina doba*, Znanje, Zagreb, 1976.

Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa pokrenulo je Teatrološkijsku biblioteku i u njoj su 1979. izašle četiri knjige:

1. S. Batušić: *Od Griča do Lutecije*
2. F. Čale: *Na mostu Talija*
3. P. Selem: *Otvoreno kazalište*
4. B. Hećimović: *Dramaturški triptihon*.

Manifestacija Dani hrvatskoga kazališta izdaje zbornik o temama kazališne problematike po stoljećima. Dosad je izašlo šest knjiga.

U poredbenom proučavanju hrvatske književnosti značajnu je djelatnost razvio Zavod za znanost o književnosti FF u Zagrebu. Izdao je dva zbornika:

Hrvatska književnost prema evropskim književnostima — Od narodnog preporoda k našim danima, Zagreb, 1975. i *Hrvatska književnost u evropskom kontekstu*, Liber, Zagreb, 1978.

Toj su problematici posećena i tri broja časopisa *Croatica*, br. 3 i 7—8, i neke knjige pojedinih autora:

J. Badalić, *Rusko-hrvatske književne studije*, SNL, 1972.

R. Filipović, *Englesko-hrvatske književne veze*, SNL, 1972.

U toj skupini možemo spomenuti i knjigu A. Flakera *Stilske formacije*, SNL, 1976.

Zavod za znanost o književnosti u zajednici sa Sveučilišnom nakladom Liber izdaje kritičke portrete hrvatskih slavista. 1978. su izašle četiri knjige:

I. Frangeš: *Antun Barac*, s iscrpnom bibliografijom Barčevih radova koju je izradio Miroslav Vaupotić;

Z. Posavac, *Albert Haler*;

M. Tomasović, *Mihovil Kombol*;

M. Moguš, *Antun Mažuranić*.

Dakako, ima i više pojedinačnih djela koja bi valjalo spomenuti, npr.:

M. Šicel, *Programi i manifesti u hrvatskoj književnosti*, SNL, 1972.

N. Mihanović, *Pjesničko djelo Vladimira Nazora*, ŠK, Zagreb, 1976.

Š. Vučetić, *Vladimir Nazor*, Mladost, Zagreb, 1976.

A. Stamać, *Slikovno i pojmovno pjesništvo*, SNL, 1977.

A. Flaker, *Proza u trapericama*, SNL, 1978.

V. Pavletić, *Ujević u raju svoga pakla*, SNL, 1978.

Drugo je značajno područje: kritička izdanja hrvatskih pisaca.

JAZU nastavlja izdavati djela Starih pisaca hrvatskih, ali u posljednje vrijeme prilično rijetko. U ovom desetljeću izdala je samo četiri knjige, a od njih su značajnije samo dvije:

Djela Dživa Bunića Vučića, 1971, priredio M. Ratković.

Hrvatska proza Marulićeva vremena, 1978, priredio J. Hamm.

Liber je u svojoj značajnoj biblioteci Temelji izdao 1979. *Djela Marina Držića*, koja je veoma kritično i s obilnim komentarima priredio F. Čale.

Zavod za književnost i teatrologiju JAZU priredio je i izdao sabrana djela A. G. Matoša u 20 knjiga, V. Nazora u 21 knjizi, a priprema djela Ive Vojnovića. Nakladni zavod MH i SNL izdaju sabrana djela Ivana Mažuranića u četiri knjige, koje je pripremio I. Frangeš, a D. Tadijanović priprema sabrana djela I. G. Kovačića.

Zbog kratkoće vremena ne mogu govoriti
o povremenim izdanjima i časopisima,
o ustanovama i kadrovima,
o bibliografiji,

ali moram spomenuti da časopis *Croatica* — Bibliografija donosi godišnje preglede beletristike, tekuće periodike, časopisa i knjiga, a izašlo je i nekoliko tematskih brojeva:

- kritička literatura o hrvatskoj književnosti
- o Matošu
- bibliografija Vijenca.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu radi na velikom projektu »informacijska baza slavistika«, ali ćete o njemu biti obaviješteni posebno.

S a ž e t a k

Stjepan Babić, Filozofski fakultet, Zagreb, UDK 808.1+881(497.13)(091),
pregledni članak, referat na IX. kongresu jugoslavenskih slavista,
primljen za tisak 30. 10. 1979.

THE STATE OF THE SLAVONIC STUDIES IN SR OF CROATIA

The author present a brief survey of the work in the field of Slavonic studies in the Socialist Republic of Croatia in the past decade.

SOCIOLINGVISTIČKA I USPOREDNA RAZINA PRI ISTRAŽIVANJU JUGOSLAVENSKIH (STANDARDNIH) JEZIKA U (JUŽNO)SLAVENSKIM, EVROPSKIM I OPĆIM OKVIRIMA

Dalibor Brozović

Želimo li znanstveno proučavati jugoslavenske jezike, potrebno je da bar u dvjema stvarima budemo posve načistu s karakterom toga posla — da nam bude jasan objekt našeg proučavanja i da nam budu jasne razine na kojima ta istraživanja provodimo. Kada bi nam u tome pogledu bile u svakom času razumljive bar one osnovne odrednice, bilo bi neusporedivo manje raznih